

Republica Moldova
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE

PENTRU REVIZUIREA

**Deciziei Curții Constituționale nr. 83 din 7 iunie 2019, a Hotărârii
Curții Constituționale nr. 13 din 8 iunie 2019, a Hotărârii Curții
Constituționale nr. 14 din 8 iunie 2019, a Hotărârii Curții
Constituționale nr. 15 din 8 iunie 2019, a Avizului Curții
Constituționale nr. 1 din 9 iunie 2019 și a Avizului Curții
Constituționale nr. 2 din 9 iunie 2019**

CHIȘINĂU

15 iunie 2019

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, judecând în componența:

dlui Mihai POALELUNGI, *președinte*
dnei Raisa APOLSCHII,
dlui Aurel BĂIEȘU,
dlui Corneliu GURIN,
dlui Artur REȘETNICOV,
dlui Veaceslav ZAPOROJAN, *judecători*,
cu participarea dlui Vasili Oprea, *grefier*,

Având în vedere demersul judecătorilor Curții Constituționale
din 15 iunie 2019, înregistrat pe aceeași dată,
Având în vedere Decizia plenului Curții Constituționale din 15
iunie 2019 prin care s-a admis revizuirea actelor Curții
pronunțate în perioada 7-9 iunie 2019,
Ținând cont de actele și lucrările dosarului,
Deliberând în camera de consiliu,

Pronunță următoarea hotărâre:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află demersul judecătorilor Curții Constituționale privind revizuirea Deciziei Curții Constituționale nr. 83 din 7 iunie 2019, a Hotărârii Curții Constituționale nr. 13 din 8 iunie 2019, a Hotărârii Curții Constituționale nr. 14 din 8 iunie 2019, a Hotărârii Curții Constituționale nr. 15 din 8 iunie 2019, a Avizului Curții Constituționale nr. 1 din 9 iunie 2019 și a Avizului Curții Constituționale nr. 2 din 9 iunie 2019.

2. Demersul formulat are la bază situația de fapt din Republica Moldova, în special anunțul transferului de putere către Guvernul Prim-ministrului Maia Sandu și coaliția formată în Parlamentul Republicii Moldova.

3. În baza articolului 72 din Codul jurisdicției constituționale, prin Decizia Plenului Curții Constituționale din 15 iunie 2019, s-a dispus revizuirea Deciziei Curții Constituționale nr. 83 din 7 iunie 2019, a Hotărârii Curții Constituționale nr. 13 din 8 iunie 2019, a Hotărârii Curții Constituționale nr. 14 din 8 iunie 2019, a Hotărârii Curții Constituționale nr. 15 din 8 iunie 2019, a Avizului Curții Constituționale nr. 1 din 9 iunie 2019 și a Avizului Curții Constituționale nr. 2 din 9 iunie 2019.

CONTEXT

4. Pe 22 mai 2019, dl Igor Dodon, Președintele Republicii Moldova, i-a adresat Curții Constituționale o sesizare privind interpretarea articolului 85 alin. (1) coroborat cu articolele 63 alineatele (2) și (3), 69 alin. (2) și 103 din

Constituția Republicii Moldova. Pe 7 iunie 2019, Curtea a declarat inadmisibilă sesizarea Președintelui Republicii Moldova, prin Decizia nr.83, menționând că răspunsul la întrebarea adresată de către acesta, în legătură cu articolele de Constituție amintite, decurge din textul Constituției și din interpretările anterioare ale Curții.

5. Pe 7 iunie 2019, doi deputați din Parlamentul Republicii Moldova i-au cerut Curții să interpreteze articolele 63 și 85 din Constituția Republicii Moldova, întrebând-o dacă (1) pot fi considerate identice statutul juridic și întinderea competențelor în cazul unui Parlament cu mandat expirat și al unui Parlament dizolvat? și dacă (2) poate Parlamentul Republicii Moldova să-și reia activitatea legislativă și să-și îndeplinească atribuțiile prevăzute de articolul 66 din Constituție dacă au apărut circumstanțe de dizolvare obligatorie a Parlamentului, ca urmare a blocajului legislativ și/sau a imposibilității de formare a Guvernului timp de trei luni, fapt constatat în mod corespunzător de către Curtea Constituțională? Prin Hotărârea nr. 13 din 8 iunie 2019, Curtea a reținut că Parlamentul care urmează a fi dizolvat în temeiul articolului 85 din Constituție nu are statut și competențe identice cu Parlamentul mandatul căruia a expirat în conformitate cu prevederile articolului 63 din Constituție. De asemenea, Curtea a subliniat că în cazul apariției circumstanțelor de dizolvare obligatorie a Parlamentului ca urmare a blocajului legislativ și/sau a imposibilității de formare a Guvernului timp de 3 luni (90 de zile), Parlamentul nu este în drept să desfășoare activitate legislativă și să-și îndeplinească atribuțiile prevăzute de articolul 66 din Constituție, precum și să constituie organe de conducere ale Parlamentului. La apariția circumstanțelor de dizolvare a Parlamentului în condițiile articolului 85 alin. (1) din Constituție, Președintele țării este obligat, neîntârziat, să sesizeze Curtea Constituțională pentru constatarea circumstanțelor de dizolvare, cu emiterea ulterioară a decretului de dizolvare a Parlamentului și stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipate. Orice acțiune și/sau act legislativ, care are drept scop desfășurarea activității Parlamentului după apariția circumstanțelor de dizolvare obligatorie, constituie o încălcare gravă a prevederilor constituționale și sunt nule *ab initio*.

6. Pe 8 iunie 2019, doi deputați din Parlamentul Republicii Moldova i-au solicitat Curții Constituționale controlul constituționalității actelor legislative adoptate de către Parlamentul de legislatura a X-a pe 8 iunie 2019, precum și a Hotărârii Parlamentului Republicii Moldova pentru alegerea Președintelui Parlamentului, contrar constatărilor Curții din Hotărârea nr. 13 din 8 iunie 2019. Prin Hotărârea nr. 14 din 8 iunie 2019, Curtea a declarat neconstituționale Hotărârea adoptată de deputații Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a din 8 iunie 2019 pentru alegerea doamnei Zinaida Greceanii în funcția de Președinte al Parlamentului și actele legislative (legile, hotărârile) adoptate de deputații Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a la data de 8 iunie 2019 și ulterior.

7. Pe 8 iunie 2019, trei deputați din Parlamentul Republicii Moldova i-au cerut Curții să verifice constituționalitatea Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr. 1171-VIII și nr. 1172-VIII din 8 iunie 2019 privind desemnarea candidatului la funcția de Prim-ministru al Republicii Moldova și, respectiv, numirea Guvernului Republicii Moldova. Prin Hotărârea nr. 15 din 8 iunie 2019, Curtea Constituțională a declarat neconstituționale aceste decrete.

8. Pe 8 iunie 2019, trei deputați din Parlamentul Republicii Moldova i-au cerut Curții constatarea circumstanțelor care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru asigurarea exercitării atribuțiilor constituționale în scopurile (1) constatării circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a și (2) semnării Decretului privind dizolvarea Parlamentului și stabilirii datei alegerilor parlamentare anticipate. Autorii sesizării i-au mai solicitat Curții instituirea interimatului funcției de Președinte al Republicii Moldova pentru exercitarea unor atribuții constituționale. Prin Avizul său nr. 1 din 9 iunie 2019, Curtea a constatat ca circumstanță care justifică interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova în cadrul procedurii de dizolvare a Parlamentului refuzul deliberat al Președintelui de a-și îndeplini obligația constituțională de a sesiza Curtea Constituțională, pentru constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a, cu emiterea ulterioară a decretului de dizolvare a Parlamentului și de stabilire a datei alegerilor parlamentare anticipate, fapt care reprezintă, potrivit articolului 91 din Constituție, o imposibilitate temporară de exercitare a atribuțiilor sale în acest sens. De asemenea, Curtea a reținut că, potrivit ordinii exercitării interimatului, Prim-ministrul atunci în exercițiu, dl Pavel Filip, va trebui să sesizeze Curtea Constituțională, în calitate de Președinte interimar al Republicii Moldova, pentru ca aceasta să constate circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a și, după caz, să emită decretul privind dizolvarea Parlamentului și stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipate.

9. Pe 9 iunie 2019, dl Pavel Filip, președinte interimar al Republicii Moldova, i-a cerut Curții constatarea circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului de legislatura a X-a ca urmare a imposibilității formării Guvernului în termenul prevăzut de articolul 85 alin. (1) din Constituție. Prin Avizul nr. 2 din 9 iunie 2019, Curtea a constatat drept circumstanță care justifică dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a X-a imposibilitatea formării Guvernului în termenul prevăzut de articolul 85 alin. (1) din Constituție.

10. Pe 14 iunie 2019, dl Pavel Filip, Prim-ministru al Republicii Moldova, a anunțat, în cadrul unei conferințe de presă, retragerea de la guvernare și transferul de putere către Guvernul condus de Prim-ministrul Maia Sandu și coaliția formată în Parlamentul Republicii Moldova.

LEGISLAȚIA NAȚIONALĂ PERTINENTĂ

11. Prevederile relevante ale Constituției sunt următoarele:

Preambul

„CONSIDERÂND statul de drept, pacea civică, democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic valori supreme, [...]”

Articolul 1

Statul Republica Moldova

„[...]”

(3) Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.”

Articolul 7

Constituția, Lege Supremă

„Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.”

Articolul 134

Statutul [Curții Constituționale]

„(1) Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova.

(2) Curtea Constituțională este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției.

(3) Curtea Constituțională garantează supremația Constituției, asigură realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.”

Articolul 140

Hotărârile Curții Constituționale

„(1) Legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule, din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale.

(2) Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi atacate.”

12. Prevederile relevante ale Codului jurisdicției constituționale nr. 502 din 16 iunie 1995 sunt următoarele:

Articolul 72

Revizuirea hotărârii și avizului

„(1) Revizuirea hotărârii și avizului se efectuează numai la inițiativa Curții Constituționale, prin decizie, adoptată cu votul majorității judecătorilor ei, în cazul în care:

a) au apărut noi împrejurări, necunoscute la data pronunțării hotărârii și emiterii avizului, dacă aceste împrejurări sînt de natură să schimbe esențial hotărârea și avizul;

b) se modifică prevederile Constituției, ale legilor și ale altor acte normative în al căror temei a fost pronunțată hotărârea și emis avizul.

(2) Revizuirea hotărârii și avizului se efectuează cu respectarea procedurii de jurisdicție constituțională.”

ÎN DREPT

13. Din conținutul deciziei de revizuire, Curtea observă că aceasta vizează problema bunei-funcționări a instituțiilor fundamentale ale statului, dată fiind situația de fapt existentă în Republica Moldova, din perspectiva guvernamentală.

14. Demersul judecătorilor Curții Constituționale are în vedere evenimentele politice petrecute pe scena politică a Republicii Moldova după data de 9 iunie a.c.

15. Judecătorii constituționali consideră că există circumstanțe factuale noi pentru revizuirea actelor Curții Constituționale pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c.

A. ADMISIBILITATEA

16. În conformitate cu decizia sa din 15 iunie 2019, Curtea a reținut că, în baza articolului 72 din Codul jurisdicției constituționale, ea își poate revizui propriile hotărâri în cazul în care apar împrejurări noi.

17. Curtea a constatat că necesitatea revizuirii Deciziei Curții Constituționale nr. 83 din 7 iunie 2019, a Hotărârii Curții Constituționale nr.13 din 8 iunie 2019, a Hotărârii Curții Constituționale nr. 14 din 8 iunie 2019, a Hotărârii Curții Constituționale nr. 15 din 8 iunie 2019, a Avizului Curții Constituționale nr. 1 din 9 iunie 2019 și a Avizului Curții Constituționale nr. 2 din 9 iunie 2019 decurge din anunțul retragerii de la guvernare și a transferului de putere către Guvernul condus de Prim-ministrul Maia Sandu și coaliția formată în Parlamentul Republicii Moldova (a se vedea § 10 *supra*).

18. Curtea a reținut că prerogativele cu care a fost investită prin Constituție presupun garantarea supremației Constituției, asigurarea realizării principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantarea responsabilității statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat. Curtea a subliniat că, în vederea realizării acestor competențe, ea trebuie să se conducă de principiul preeminenței dreptului și al democrației și să ofere soluții care să asigure un cadru adecvat de protecție a drepturilor omului, care să excludă instabilitățile politice de anvergură.

19. În acest sens, având în vedere evoluțiile recente înregistrate pe arena politică din Republica Moldova, Curtea Constituțională a reținut, în decizia sa de admisibilitate că se impune revizuirea actelor Curții Constituționale pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c.

B. FONDUL CAUZEI

A. Aprecierea Curții

20. Curtea menționează că, printre efectele pronunțării actelor sale în perioada 7-9 iunie a.c., se numără și dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova, urmată de stabilirea datei alegerilor parlamentare anticipate pe 6 septembrie 2019.

21. Curtea observă că, în termeni juridici, realitatea era că după data de 9 iunie 2019 Republica Moldova avea un guvern *de jure*, condus de dl Pavel Filip, care acționa în baza hotărârilor Curții Constituționale, și un guvern *de facto*, condus de dna Maia Sandu, care acționa în baza unei hotărâri a Parlamentului și a unui decret prezidențial declarate neconstituționale.

22. Pe data de 14 iunie 2019, guvernul *de jure*, care avea în sarcina sa inclusiv atribuții ce țin de organizarea și de desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate, și-a dat demisia, transferând puterea guvernului *de jure*, condus de Prim-ministrul Maia Sandu.

23. Curtea notează că transferul de putere al guvernului condus de dl Pavel Filip către guvernul condus de dna Maia Sandu a echivalat cu o renunțare deliberată a celui dintâi la administrarea treburilor publice, inclusiv la atribuțiile care țin de organizarea și de desfășurarea alegerilor parlamentare anticipate. De altfel, potrivit mai multor prevederi ale Codului electoral, adoptat prin Legea nr. 1381 din 12 noiembrie 1997, Guvernul și ministerele sale manifestă un rol esențial în organizarea și desfășurarea procesului electoral (a se vedea, *e.g.*, articolele 13 alin. (2) lit. c) și d), 22 alin. (1) lit. d) și g), 26 lit. d), 31 alin. (3), (4) și (5), 40 alin. (2), 54 alin. (3) din Cod). Această renunțare deliberată constituie, în prezent, o sursă de instabilitate în Republica Moldova, de vreme ce persistă efectele actelor Curții Constituționale pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c., și nu există o autoritate care să le asigure implementarea deplină.

24. Mai mult, Curtea observă că, în situația de criză politică subsecventă datei de 9 iunie a.c., unii funcționari *lato sensu* (funcționari publici, funcționari cu statut special, ambasadori ai Republicii Moldova etc.) nu au recunoscut autoritatea și legitimitatea guvernului *de facto*, invocând actele relevante ale Curții. De asemenea, există posibilitatea ca unele guverne străine să fie induse în eroare cu privire la guvernul Republicii Moldova cu care trebuie să corespundeze.

25. Controlul de constituționalitate al legilor și al hotărârilor adoptate de Parlament reprezintă piatra unghiulară a democrației, care susține preeminența dreptului. Controlul de constituționalitate reflectă ideea că toate ramurile puterii sunt subordonate dreptului. Competențele Curții sunt vitale pentru o societate cu adevărat democratică, iar cine le subminează, riscă să fie responsabil de distrugerea unuia dintre pilonii de bază ai statului. Totuși, un control de constituționalitate care urmărește realizarea idealului preeminenței dreptului presupune adesea punerea în balanță a valorilor, a principiilor și a intereselor existente într-o societate democratică. Această

punere în balanță constituie o condiție a salvărdării drepturilor fundamentale și alcătuiește nucleul oricărei societăți democratice care militează pentru bunăstarea umană. Ea stă în centrul politicii judiciare a Curții.

26. Prin urmare, în situația socio-politică existentă în Republica Moldova în prezent, Curtea trebuie să pună în balanță imperativele pe care le-a enunțat în actele sale pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c., și interesul public al păcii civice și al protecției efective a drepturilor omului.

27. Atât pacea civică, cât și protecția drepturilor omului reprezintă valori supreme ale Constituției Republicii Moldova. Rangul acestor valori este acordat de Preambulul Constituției Republicii Moldova: „CONSIDERÂND statul de drept, pacea civică, democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic valori supreme, [...]”.

28. Așa cum a reținut Curtea în Hotărârea sa nr. 36 din 5 decembrie 2013, interpretările ei trebuie să fie ghidate de obiectivele enunțate în Preambulul Constituției și în Declarația de Independență a Republicii Moldova (§ 122).

29. Odată încetată activitatea guvernamentală și prin renunțarea guvernului *de jure* la actul guvernării, în Republica Moldova sunt periclitată pacea civică și drepturile omului. Instabilitățile guvernamentale de o asemenea anvergură produc consecințe negative pentru valorile enunțate mai sus și regăsite în Preambulul Constituției.

30. Judecata Curții din această hotărâre nu poate fi una abstractă și absolutistă, cu ignorarea situației socio-politice concrete din Republica Moldova. Curtea subliniază că abstracțiunea și absolutismul, oricât de favorabile pentru un anumit moment, se pot dovedi elemente ostile libertăților fundamentale.

31. Controlul de constituționalitate din prezenta cauză pretinde asigurarea unui echilibru între nevoia de respectare a considerentelor Curții care se regăsesc în actele sale pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c. și nevoia de a menține pacea civică și protecția efectivă a drepturilor omului în concret, în prezent, odată cu demisia guvernului *de jure*. Acest echilibru este o axiomă a democrației. El nu este static, ci se schimbă în funcție de situația concretă.

32. Implementarea considerentelor Curții din actele sale relevante din 7-9 iunie a.c. este imposibilă, în prezent, iar menținerea acestor acte ar putea afecta în mod disproporționat fundamentele păcii civice și protecției drepturilor omului.

33. Curtea menționează că nu poate substitui discreția unui guvern *de jure* care a demisionat și nu consideră oportună substituirea discreției noului guvern. Această problemă excedă sferei dreptului constituțional, fiind una pur politică. Curtea nu este organismul potrivit care să intervină în chestiuni care au dobândit, în prezent, valențe pur politice. Ea nu poate administra treburile pe care trebuie să le administreze un guvern *de jure* care a

demisionat sau pe care trebuie să le administreze un guvern *de facto* care a devenit *de jure*.

34. Curtea accentuează că situațiile extreme impun, uneori, aplicarea unor soluții excepționale. Este cazul prezentei hotărâri, care va anula, pe calea unei revizuiri, efectele actelor Curții pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c., pentru a elimina insecuritatea juridică ce afectează, în contextul actual, date fiind împrejurările care au intervenit, pacea civică și drepturile omului. În acest caz, schimbarea jurisprudențială efectuată de către Curte pe calea revizuirii este motivată de evoluția socială și de ponderea mai mare a drepturilor omului și a dezideratului realizării păcii civice în raport cu principiul certitudinii juridice (*i.e.* cu menținerea efectelor actelor pronunțate în perioada 7-9 iunie a.c.).

35. Curtea nu poate ignora actele adoptate de către guvernul *de jure* condus de către dl Pavel Filip. Acestea vizează administrarea treburilor publice și vor fi considerate valabile în cazul în care noul Guvern nu le va modifica, dacă o consideră necesar. Prin această hotărâre a Curții, Parlamentul condus de dna Zinaida Greceanii dobândește, *ope constitutionis*, calitatea de Parlament constituțional, fiind revigorată actele normative adoptate de acesta până acum, precum și actele adoptate de Guvernul Republicii Moldova condus de dna Maia Sandu.

În baza articolelor 135 alin. (1) lit. a) și 140 din Constituție, 26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, 62 și 72 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

HOTĂRĂȘTE:

1. Se revizuiesc și se anulează Decizia Curții Constituționale nr. 83 din 7 iunie 2019, Hotărârea Curții Constituționale nr. 13 din 8 iunie 2019, Hotărârea Curții Constituționale nr. 14 din 8 iunie 2019, Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 8 iunie 2019, Avizul Curții Constituționale nr. 1 din 9 iunie 2019 și Avizul Curții Constituționale nr. 2 din 9 iunie 2019.

2. Prezenta Hotărâre este definitivă, nu poate fi supusă niciunei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*.

Președinte

Mihai POALELUNGI

Chișinău, 15 iunie 2019

HCC nr. 16

Dosarele nr. 102b/2019, 110b/2019, 111a/2019, 112a/2019, 113f/2019, 114f/2019